

raad van kerken in nederland

bijeenkomst

bezinning
43 / 2013

Onder vermelding van de titel te bestellen bij:

Raad van Kerken in Nederland

Kon. Wilhelminalaan 5

3818 HN Amersfoort

☎ 033 4633844

✉ rvk@raadvankerken.nl

ℹ www.raadvankerken.nl

Prijs: € 6,00 (inclusief portokosten)

Amersfoort, 2013

COLOFON

De werkgroep Zorg

onder voorzitterschap van Dirk Gudde
en de leden Hettie Pott-Buter, Hans de Rie,
Arend van de Venis en Archibald van Wieringen
heeft de brochure voorbereid.

De werkgroep Zorg maakt deel uit van de
beraadgroep Samenlevingsvragen
van de Raad van Kerken in Nederland.

Bijdragen

Archibald van Wieringen (zeven wijzen van spre-
ken), Hettie Pott-Buter (zeven daden), Dirk Gudde
(redactie voorbeelden), Hans de Rie en Arend van
de Venis

Financiële bijdrage

VitaValley - www.vitavalley.nl

Reliëf - www.reliëf.nl

Redactie

Archibald van Wieringen en Hettie Pott-Buter

Eindredactie

Klaas van der Kamp en Beppie van Laar

Omslag

Afbeelding Willy Schut - www.willyschut.exto.nl

Foto's/afbeeldingen

Hetvakantiebureau.nl, Raad van Kerken,
Henk Pietersma, Erik Pott

Ontwerp

Omslag: Marijke Kamsma – bliksemzwart.nl

**‘Gij hebt mij bekleed
met een mantel van trouw’**

Hoe kerken mantelzorgers kunnen ondersteunen
met daad en woord

Woord vooraf

Met de brochure *Gij hebt mij bekleed met een mantel van trouw* vraagt de Raad van Kerken in Nederland aandacht voor gerichte ondersteuning en bemoediging van mantelzorgers door kerken. Eigen expertise en een overvloed aan kerkelijke tradities kunnen zowel in daden als in woorden mantelzorgers ondersteunen. Met zeven wijzen van doen en zeven wijzen van spreken wenst deze brochure kerkgemeenschappen te inspireren om gerichte activiteiten te ondernemen. De zeven daden zijn aangevuld met enige voorbeelden.

Mantelzorg is dichtbij en persoonlijk en neemt een belangrijke maatschappelijke plaats in onze moderne samenleving, maar heeft tevens oude geloofswortels.

De aanzienlijke hoeveelheid informatie over mantelzorg is versnipperd en binnen kerkelijke kringen niet even toegankelijk. De brochure *Gij hebt mij bekleed met een mantel van trouw* wenst deze lacunes op te vullen door beknopt en gestructureerd mantelzorg in haar vele facetten ter sprake te brengen.

De Raad van Kerken wenst dat de brochure *Gij hebt mij bekleed met een mantel van trouw* hen die bij mantelzorg betrokken zijn, mag ondersteunen en inspireren.

Inhoudsopgave

	pagina
Woord vooraf	2
Inhoudsopgave	3
Inleiding	5
Mantelzorg, mantelzorgers en vrijwilligers	6
Een gerichte aanpak	8
Mantelzorg in een viering	10
<i>De naam van God</i>	12
Regelmatige ontmoetingsmomenten	14
<i>Schepping</i>	16
Respijtzorg	18
<i>Heb uw naaste lief</i>	20
Praktische ondersteuning	22
<i>Gemeenschap der gelovigen</i>	26
Deelname kerken en de Wmo	28
<i>De profetische stem</i>	32
Toerusten kerkelijke vrijwilligers	34
<i>Ontmoeting en gastvrijheid</i>	36
Levenseinde	38
<i>Zieken zalven</i>	40
Discussievragen voor kerkelijke gespreksgroepen	41
Overzicht van enige relevante websites	43

Waarom kan ik niet staan? (Deel illustratie Henk Pietersma uit 'De goedheid op mijn tong gelegd'.)

Inleiding

Kerkelijke tradities zijn rijk aan daden en aan woorden die uitdrukking geven aan hun aandacht en zorg voor zieken. In deze publicatie vanuit de beraadgroep Samenlevingsvragen van de Raad van Kerken staat primair de mantelzorger centraal. Het doel van deze publicatie is om aandacht te vragen voor gerichte ondersteuning en bemoediging van mantelzorgers door de kerken vanuit de eigen expertise en menskracht.

Wij richten ons specifiek tot het kerkelijk kader aan de basis, parochies en gemeentes, pastores, predikanten en kerkelijke vrijwilligers. De overvloed van de kerkelijke tradities maken het ook vandaag de dag mogelijk zowel in daad als in woord ondersteunend te zijn voor de mantelzorger.

We presenteren zeven wijzen van doen en zeven wijzen van spreken. Met de zeven daden willen we plaatselijke kerkgemeenschappen inspireren welke activiteiten er zoal ondernomen kunnen worden. We vullen de zeven daden aan met enige voorbeelden. De tekst van de voorbeelden is in de kantlijn blauw gemarkeerd. We bespreken de volgende zeven mogelijke daden:

1. Mantelzorg in een viering.
2. Regelmatige ontmoetingsmomenten.
3. Respijtzorg.
4. Praktische ondersteuning.
5. Deelname kerken en de Wmo.
6. Toerusting kerkelijke vrijwilligers.
7. Levenseinde.

De zeven genoemde daden staan in de zeven paragrafen die volgen na twee inleiden-de paragrafen met de titel 'Mantelzorg, mantelzorgers en vrijwilligers' en 'Een gerichte aanpak'. In de eerste staat een uitleg van onder andere de begrippen mantelzorg en mantelzorgers en de verschillen tussen mantelzorgers en vrijwilligers. De tweede geeft een toelichting hoe de inhoud van de publicatie kan leiden tot een gerichte aanpak.

Kerken beschikken over theologische taal waarin zij uitdrukken wat de relatie is tussen hun geloof in God en hun zorg voor de naaste. Met de zeven woorden willen we plaatselijke kerkgemeenschappen inspireren om zinvolle uitdrukkingswijzen te vinden om de zorg voor de naaste te bezien vanuit het perspectief van het Woord van God. Het gaat om de volgende zeven woorden:

1. De naam van God.
2. Schepping.
3. Heb uw naaste lief.
4. Gemeenschap der gelovigen.
5. De profetische stem.
6. Ontmoeting en gastvrijheid.
7. Zieken zalven.

De zeven woorden staan paginabreed in een ander lettertype met in de marge vermeld 'zeven wijzen van spreken'. Ze zijn als zeven opeenvolgende overdenkingen te lezen, maar kunnen ook afzonderlijk als momenten van meditatie gelezen worden naast de activiteiten van de daden.

Discussievragen voor kerkelijke gespreksgroepen en een overzicht van websites staan aan het eind van de publicatie.

Mantelzorg, mantelzorgers en vrijwilligers

We staan eerst even stil bij de begrippen 'mantelzorg', 'mantelzorger' en 'vrijwilliger'. Mantelzorg is onbetaalde zorg. Zorg die als een beschuttende mantel aangeboden wordt. Mantelzorg is zorg die uiteen loopt van zorg bij hulpbehoevendheid van een langdurig zieke partner tot zorg voor kinderen met psychische problemen en tot zorg van kinderen voor een dementerende of verslaafde ouder. Het gaat dus om zorg die intensief is en gedurende langere tijd gegeven wordt. Formeel noem je alle vormen van zorg mantelzorg wanneer die zorg meer dan drie maanden duurt of meer dan acht uur per week in beslag neemt. Het gaat bij mantelzorg dus duidelijk over meer dan de gebruikelijke dagelijkse zorg van en voor gezinsleden.

Een mantelzorger is iemand die de mantelzorg verleent. Een mantelzorger zorgt onbetaald voor een chronisch zieke, gehandicapte of hulpbehoevende, of het nu gaat om een familielid, vriend of kennis. De mantelzorger verleent deze hulp in zijn eigen woonomgeving of in die van de zorgbehoevende.

Een duidelijke grens tussen mantelzorgers en vrijwilligers is niet altijd te trekken. Mantelzorg verleen je, omdat er een persoonlijke of emotionele band bestaat met degene die zorg nodig heeft. Het is zorgverlening die je niet zomaar kunt beëindigen. Sterker, soms overkomt je de situatie waarin je deze zorg verleent. Je groeit er door de situatie in en het laat je dan niet meer los. Vrijwilligers kunnen in principe kiezen of ze wel of niet willen zorgen voor iemand. Ze werken meestal gedurende een afgebakende tijd. Mantelzorgers zijn soms dag en nacht beschikbaar. De contacten met anderen kun-

nen daardoor afnemen, terwijl vrijwilligers juist een uitbreiding van de eigen contacten ervaren. Vrijwilligers kunnen mantelzorgers ondersteunen, al dan niet in combinatie met professionele zorgverlening door bijvoorbeeld artsen, verpleegkundigen, paramedici en thuiszorg.

Er is een formele afbakening tussen mantelzorgers en vrijwilligers. Hierbij is de vraag of degene die de zorg verleent wel of niet in aanmerking komt voor het mantelzorgcompliment, een financiële tegemoetkoming van overheidswege. Omdat er situaties zijn waarin het aanvragen van dit mantelzorgcompliment zeer belangrijk is, komen we daar in hoofdstuk 4 over praktische ondersteuning op terug. Dat aan deze afbakening bezwaren kleven, komt daar ook aan de orde.

Iedere mantelzorgsituatie is uniek. Soms kunnen er in een mantelzorgsituatie spanningen ontstaan. Het is echter moeilijk in algemene bewoordingen aan te geven welke situaties voor een gespannen verhouding zorgen. De afhankelijkheid, de een geeft zorg, de ander is afhankelijk van die zorg, kan tot wederzijdse stress en spanning leiden. Wie bijvoorbeeld mantelzorger is voor zijn zieke, oudere en aftakelende man of vrouw, is zelf vaak ook al op gevorderde leeftijd. Mantelzorg kan dan zwaar gaan wegen, zeker wanneer de duur en de zwaarte ervan toenemen. Wanneer kinderen mantelzorgers zijn voor hun ouders, kunnen er spanningen ontstaan, omdat meestal niet alle kinderen in staat zijn in gelijke mate zorg en tijd te investeren in de mantelzorg. Jonge mantelzorgers, zoals schoolgaande kinderen durven er niet over te praten, vooral niet bij verslaving

en psychische problemen. Er kunnen door verschillende verwachtingen bij mensen met een buitenlandse achtergrond nogal eens spanningen ontstaan wegens cultuurverschillen. De zorg voor ouders is in andere landen vaak vanzelfsprekender dan in Nederland en – zoals in Duitsland – ook verplicht. Een jongere generatie kan andere opvattingen hebben over mantelzorg dan de oudere generatie verwacht. Een ouder die mantelzorger is voor zijn kind, wegens een handicap of de gevolgen van een verkeersongeluk, loopt weer tegen andere spanningen aan, zoals het moment om als ouder de zorg uit handen te geven. Deze diversiteit aan voorbeelden laten zien dat mantelzorgers zich in een veelal buitengewone en spanningsvolle situatie bevinden.

Mantelzorgers zelf vragen zelden om hulp en herkennen zich ook niet altijd als mantelzorger. Veelal is het moeilijk om de zorg aan anderen over te dragen, of wil degene die wordt verzorgd, geen hulp van buitenstaanders. Mantelzorg kan liefde, bescherming en veiligheid bieden. De mantelzorger zelf vindt het dikwijls ook dankbaar werk. Het kan voldoening, waarde en diepgang aan het leven geven om verbonden te zijn met een ander. Tegelijk kan mantelzorg verlenen ook eenzaam en moeilijk zijn, vooral als het gaat om hulpbehoevenden die terminaal zijn of psychiatrische problemen hebben. De beklemmende situatie kan daarbij dan ook ten koste van de gezondheid van de mantelzorger gaan.

De behoefte aan mantelzorg groeit, onder meer door de vergrijzing, nieuwe technologische en medische ontwikkelingen, een veranderende visie op zorg in eigen omgeving

en de noodzaak tot kostenbeheersing. Zorg en welzijnswerk in de eigen buurt en woonplaats staan onder druk. Traditionele buurthuizen sluiten. Kerken kunnen echter veel voor mantelzorgers doen. Niet als concurrent of vervanging van lokale en professionele hulpverlening, maar ter ondersteuning en signalering van minder zichtbare noden.

Een mantelzorger vertelt: 'Ik ben me bewust van de Bijbelse opdracht om naar mijn naaste om te zien. Het is fijn er te zijn voor mensen die een steuntje in de rug nodig hebben. Mensen zijn blij als er naar ze wordt omgekeken en als ze hun verhaal kwijt kunnen. Het geeft veel voldoening als je ziet dat iemand er weer bij hoort. Het zijn vaak kleine dingen die je voor anderen kunt doen, zoals een boodschap doen en een praatje maken.' Een kerkelijke vrijwilliger die veel mantelzorgers ondersteunt, zegt: 'Mantelzorger is veel moeilijker en zwaarder dan andere dingen die je doet. Mantelzorg is voor 24 uur.'

Een gerichte aanpak

Kerken hebben een traditie in zingevende, laagdrempelige steun aan hulpbehoevenden in woord en daad. Kerken bieden hulp in het leven van alledag. Kerken beschikken ook over krachtgevende rituelen, met bemoedigende en troostende Bijbelse woorden. De Bijbel staat immers vol religieuze ervaringen van mensen die zoeken naar aanwijzingen voor een menswaardig leven, zoals door God bedoeld. Belangrijke thema's zijn bevrijding, verandering en het telkens opnieuw de weg zoeken in de woestijn. De aandacht is gericht op de ontplooiing van de hele mens, ook als ziekte of kwalen het levenspad kruisen.

In de hedendaagse aanpak zoeken kerken aansluiting bij andere kerken en organisaties, proberen ze kennis te delen, te verbinden, te netwerken en samen te werken. Zo kan de beperkte tijd van diaconale en andere medewerkers zinvol ingezet worden.

Een activiteit start steeds bij een inventarisatie van de plaatselijke situatie. Wij raden de plaatselijke kerkgemeenschap aan om daarvoor een werkgroep in te stellen of een bestaande groep te vragen een inventarisatie te maken.

Vragen die helpen bij de inventarisatie:

- wie is onze doelgroep: de eigen kerkleden of ook de medebuurtbewoners;
- hoe weet men wie mantelzorgers zijn;
- weet men wie er in de gemeenschap ziek en hulpbehoevend zijn;
- welke kennis en expertise is aanwezig om kerkelijke ondersteuning te verlenen;
- kan men een beroep doen op vrijwilligers, op diaconale middelen en op enige financiën;
- is bekend wat de lokale overheid doet voor mantelzorgers?

De grootste kans van slagen voor ondersteuning bestaat als de ingestelde werkgroep of al aanwezige taakgroep een beknopt werkplan opstelt. In de werkgroep of taakgroep kan men de inzet van alle betrokkenen bundelen.

Het is betrekkelijk eenvoudig voor de werkgroep om een lijstje op te stellen met informatie, adressen en telefoonnummers waar mantelzorgers ondersteuning kunnen krijgen, lokaal zowel als landelijk (zie ook de lijst van relevante websites achter in deze brochure). Dat lijstje kan in het kerkblad worden opgenomen, op de website van de kerk worden gezet en aan de mantelzorgers persoonlijk worden overhandigd. De eerste stap is dan gezet om al tot enkele van de zeven daden die we hierna gaan bespreken, over te gaan. Het is vanzelfsprekend dat men altijd opereert vanuit of samen met en in overleg met de kerkenraad, het parochiebestuur, de predikanten, de pastores, de ouderlingen, de diaconieën, de caritas en de vrijwilligers in de geloofsgemeenschap.

Niet minder belangrijk dan daden is dat kerken over zorg voor de hulpbehoevenden de moed om te spreken tonen in onze samenleving. Zorg voor de naaste is niet altijd vanzelfsprekend in onze samenleving. Voor kerken is het daarom belangrijk om behalve daden ook woorden te hebben om hun betrokkenheid met de naaste uit te drukken.

Lokale kerken kunnen de christelijke vanzelfsprekendheid voor zorg voor de naaste hoorbaar maken alsmede de vanuit christelijk perspectief reële grenzen aan deze zorg.

Zowel van voorgangers als van kerkleden mag worden verwacht dat zij de spirituele rijkdom van de zorg kunnen verwoorden. Goed zijn voor elkaar heeft diepe geloofslagen in de joods-christelijke traditie. Zeven

wijzen van spreken zullen wij als voorbeelden van die geloofslagen aanreiken. Zij kunnen gebruikt worden binnen de verkondiging, de catechese en voor de eigen spiritualiteit.

Alleen met vrijwilligers kan de week gevuld worden met activiteiten.

Mantelzorg in een viering

Aandacht voor mantelzorgers kan desgewenst in de liturgie een plek vinden. In onderdelen van bestaande liturgieën kan ruimte voor het thema worden gevonden. Aanknopingspunten voor een liturgische activiteit zijn bijvoorbeeld de viering van Sint-Maarten op 11 november of de Dag van de Mantelzorg (10 november). Eventueel kan ook de Ziekenzondag (tweede zondag van september) of de Diaconale zondag (verschillende data worden hiervoor gebruikt) daartoe dienen.

De medicus J.C.M. Hattinga Verschure (1914-2006) introduceerde het woord 'mantelzorg' in Nederland. Hij zag in *mantel* een metafoor voor wat mensen met warmte omringt. Tegenwoordig wordt 'mantelzorg' ook in verband gebracht met een gebeurtenis in het leven van Sint-Maarten. Omstreeks 334 kwam de officier Maarten voor de poorten van Amiens in Frankrijk een verkleumde bedelaar tegen. Met zijn zwaard sneed hij zijn rode officiersmantel in tweeën en gaf één helft aan de bedelaar. 's Nachts droomde hij dat Christus aan hem verscheen met de halve mantel die hij aan de bedelaar had gegeven. Talloze schilders, onder wie Anthony Van Dyck, hebben de scène afgebeeld. Het Latijnse woord voor mantel is 'pallium' en zo horen we Sint-Maarten terug in 'palliatieve zorg'.

De feestdag van Sint-Maarten is op 11 november. Mede omdat Maarten Luther op 11 november gedoopt werd, bleef in sommige protestantse gebieden de Sint-Maartenviering in ere. Binnen de Rooms-Katholieke Kerk en in sommige andere kerken is Sint-Maarten tot op de dag van vandaag een bijzondere dag.

Het is aan te bevelen om van tevoren aan te kondigen dat men in de dienst aandacht besteedt aan mantelzorg. Er kan bijvoorbeeld een collecte plaatsvinden om een bepaalde activiteit voor mantelzorgers te organiseren. Ook kan bij mantelzorg stilgestaan worden in de voorbeden en in de verkondiging. Na de viering kan men bloemen of andere attenties aan mantelzorgers aanbieden. Het is raadzaam om na te gaan of het wenselijk is wel of niet de namen van mantelzorgers in de dienst hardop te noemen. Niet iedereen stelt het hardop noemen van zijn naam op prijs.

Een voorbeeld van een kerk die jaarlijks aandacht aan mantelzorgers besteedt, is de PKN-gemeente in Ede. Elk jaar op de zondag rond 11 september, de Ziekenzondag, is er een eredienst met aandacht voor mantelzorgers. De centrale diaconie coördineert de diensten in de acht wijk-gemeenten van Ede. Enkele weken van tevoren vraagt men om mantelzorgers aan te melden. Dat mogen leden van de eigen gemeente zijn, maar ook mensen van buiten de gemeente. De diaconie zorgt dat er in elk van de kerken die zondag voor alle mantelzorgers boeketjes bloemen klaar staan. De boeketjes zijn voorzien van een persoonlijke brief met dankwoorden aan en aandacht voor de mantelzorger. Wie de naam van een mantelzorger indient, bezorgt het boeketje. Op die zondag vraagt men ook in de voorbede aandacht voor de inzet van de mantelzorgers.

De dienst in de week van Sint-Maarten 2011 stond in de Diaconessenkerk in Arnhem in het teken van het werk van de mantelzorgers. Na afloop van de dienst konden de aanwezige gemeenteleden een bloem meenemen om te schenken aan iemand die voor korte of langere tijd zorgt voor een partner, familielid of vriend. De rode bloemen zaten in kleine vaasjes. Een aantal hiervan was bevestigd aan wilgentakken in de schikking op de liturgische tafel. Kinderen hebben op de kaartjes, die aan de bloemen waren bevestigd, een tekening gemaakt tijdens de kindernevendienst.

Een oud-katholiek pastor vertelt: “Ik heb de indruk dat het verhaal van Sint-Maarten inspirerend kan zijn, ook met het in het zonnetje zetten van mantelzorgers. Vandaag ben ik voorgegaan in de Laurenskerk te Rotterdam. Ik had als thema genomen: zorg voor mantelzorgers; naar aanleiding van het verhaal van de vier vrienden die hun verlamde vriend bij Jezus brachten (Marcus 2:1-12). De kerk-gangers waren zeer geboeid en zaten vaak instemmend te knikken. Verhalen spreken nu eenmaal aan. Zo heb ik bijvoorbeeld in mijn overweging het verhaal gebruikt van een jongetje van twaalf jaar dat op zijn rug zijn gewonde zusje draagt. Ze zijn op de vlucht voor het oorlogsgeweld en hopen op een veilige plek. Een oorlogsverslaggever vraagt aan het jongetje: ‘Is die last niet te zwaar voor jou?’ Het jongetje kijkt hem verbaasd aan: ‘Ik heb geen last op mijn rug: het is mijn zusje’.”

Tot de pastorale liturgische ondersteuning vanuit de kerken behoort in verschillende tradities de ziekenzalving. Zo kennen de rooms-katholieke en orthodoxe kerken de ziekenzalving al eeuwen als een van hun sacramenten. Maar ook in sommige protestantse gemeenten wordt de ziekenzalving gepraktiseerd. In Nederland heeft zij opnieuw aandacht gekregen in de Protestantse Kerk in Nederland, waarbij de ziekenzalving in het nieuwe dienstboek opgenomen is.

Uiteraard ontvangt de zieke zelf de zalving, maar zoals elke viering plaatsvindt binnen de

geloofsgemeenschap, delen ook de naastbestaanden in de troost die de ziekenzalving biedt. De mantelzorger is dan ook goed te betrekken bij de viering. In de voorbereiding kan de viering besproken worden niet alleen met de zieke, maar ook met de mantelzorger. In de keuzes van Schriftlezingen en eventuele liederen kan de mantelzorger zich zo eveneens herkennen. De mantelzorger kan ook een rol krijgen in de viering zelf, bijvoorbeeld door hem of haar een Schriftlezing te laten voorlezen of door tijdens de viering open voorbeden te houden.

DE NAAM VAN GOD

In de Bijbel is God geen abstractum of een anonieme kracht. God is niet 'het goede' en wordt evenmin aangeduid met de uitdrukking 'levenskracht'. In de Bijbel is sprake van een persoonlijke God. God meldt zich in de mensengeschiedenis als een Iemand. Hij spreekt mensen aan en doet iets voor hen. Hij is aanspreekbaar op wat hij doet en heeft een naam waarmee hij aangesproken kan worden. Deze naam betekent 'ik ben die ik ben'.

Het Bijbelse getuigenis leert ons dat de Heer een persoonlijke, nabije en bevrijdende God is. Juist deze God is mens geworden en heeft ons sterfelijk bestaan gedeeld.

zeven wijzen van spreken

In de joodse telling van de Decaloog, de tien woorden ten leven, luidt het eerste woord: 'Ik ben de Heer, jullie God, die jullie uit Egypte heeft geleid' (Exodus 20:2). Hier klinkt de volle rijkdom van het Bijbelse Godsbeeld door. Die beleden wordt als God, is allereerst Iemand, die 'ik' zegt en anderen aanspreekt met 'jullie'. Nadat het persoonlijke ik heeft geklonken, volgt Gods naam. Uit eerbied voor de Hebreeuwse vierletterige eigennaam 'ik ben die ik ben' wordt de aanduiding 'de Heer' in de joods-christelijke traditie gebezigd. Deze Heer is God, niet andersom. De claim om de titel God te mogen voeren, heeft hij waargemaakt door zijn zorg voor het onderdrukte volk gestalte te geven in de bevrijding uit het slavenhuis Egypte.

De Heer God manifesteert zich in persoonlijke nabijheid. Nabijheid en zorg zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden. De Heer staat niet veraf, maar openbaart zich door partij te kiezen voor de zwakken en gemarginaliseerden, voor het tot slaven gemaakte volk. De Heer God is zijn naam. Hij doet wat hij zegt en zegt wat hij doet. In zijn betrokkenheid op en zorg voor mensen is hij trouw.

Tegen deze achtergrond kan de Heer, uiteraard, geen 'God van de dood' genoemd worden, maar evenmin 'God van het leven'. Dood en leven zijn biologische zaken. God focust daar niet op in de Bijbel. God heeft van alles met mensen. Hij wordt daarom 'God van de levenden' genoemd. Dat is hij zozeer dat hij evenmin aangeduid kan worden met 'God van de doden'. Daarom wijst Jezus erop dat de God van de levenden de God is die de doden, de gedode en gestorven mensen, tot levende mensen opwekt (Marcus 12:26).

Gods nabijheid wordt vervolgens ook uitgedrukt in de menswording van het Woord. De fragiele, kwetsbare en sterfelijke mensenwereld, in de Bijbel aangeduid met de uitdrukking 'vlees', wordt door God gedeeld. 'Het Woord is vlees geworden' betekent 'het heeft onder ons gewoond' (Johannes 1:14). Het Woord Gods deelt de menselijke fragiliteit en sterfelijkheid. En het vleesgeworden Woord lijdt, en sterft zelfs, aan een kruis. Te midden van on-

trouwe vrienden blijft Jezus trouw in zijn Godsgeloof, ook wanneer dat een slavendood aan het kruis met zich meebrengt.

De Heer komt echter op voor zijn Dienaar waar mensen hem hebben laten vallen. Hij wekt hem op uit de doden. Zo wordt zichtbaar hoe Jezus, de Messias, deelt in de naam van God. Met een beroep op deze naam zijn Petrus en Johannes een man nabij die niet op eigen benen kan staan en daardoor de tempel in Jeruzalem niet kan betreden: 'In de naam van Jezus Christus, de Nazorener, sta op' (Handelingen 3:6). En de man valt opstanding ten deel. Deze reddende nabijheid geldt overigens iedereen: 'want er is onder de hemel geen andere naam onder de mensen gegeven waardoor wij zalig moeten worden' (Handelingen 4:12).

Kortom: het Bijbelse getuigenis dat de Heer een persoonlijke, nabije en bevrijdende God is en dat deze God als vlees mens geworden is, is een krachtige theologische pijler onder zorg voor mensen.

Mantel der liefde, Sint-Maarten, Anthony Van Dijck

Regelmatige ontmoetingsmomenten

Koffieochtenden of andere vormen van regelmatige ontmoetingsmomenten organiseren voor mantelzorgers is niet gemakkelijk. Mensen die voor zieke familieleden zorgen, kunnen moeilijk van huis en hebben het veelal druk, vooral als ze ook nog betaald werk combineren met de zorg voor een huisgenoot. Hoe belangrijk het ook kan zijn om er even tussenuit te gaan en ervaringen met lotgenoten uit te wisselen, dikwijls gunnen zij zich die tijd niet.

Lokale overheden of verpleeg- en verzorgingshuizen organiseren soms al inloopochtenden. Ook thuiszorgorganisaties en patiëntenverenigingen kunnen lokaal iets hebben georganiseerd. Voor mantelzorgers die bijvoorbeeld een partner hebben met de ziekte van Alzheimer, is het Alzheimercafé een ontmoetingsplek voor mensen met dementie en hun partners. Meer algemeen geldt dat voor vrijwel alle chronische ziekten in Nederland patiëntenverenigingen bestaan, die niet alleen informatie verstrekken over het ziektebeeld en de behandelmogelijkheden van de ziekte, maar ook dikwijls over ondersteuning aan mantelzorgers.

In een van de parochies leidde een inloopactiviteit op Allerzielen voor mensen die een partner hadden verloren, tot een plan om een inloop voor mantelzorgers op te zetten. In de rouwgesprekken bleek hoe belangrijk de periode van mantelzorg was geweest voor de betrokkenen. Zo werd de aandacht van de parochie gespitst op de waardevolheid van mantelzorg.

Dat deze vraag opkwam tijdens het rouwproces is niet verwonderlijk. In de tijd van de mantelzorg is er voor de mantelzorger veelal

geen tijd voor reflectie. Die komt pas in de fase van de rouw. Verschillende emoties gaan dan een rol spelen over de mantelzorgperiode. Dankbaarheid kan er daar een van zijn. Dat het je gegeven was zó intens en intensief mee op te kunnen trekken met degene die je dierbaar is. Maar ook schuldgevoelens kunnen ontstaan. Hadden er zaken anders, beter, gedaan moeten worden? Ook kan het beruchte zwarte gat, de leegte zich wijd openen na de mantelzorgperiode.

Het is goed om al in de mantelzorgperiode aandacht te hebben voor de tijd erna. De zorgbehoevende en de mantelzorger bevinden zich immers op een verschillend traject, daar het toekomstperspectief voor beiden heel anders is. Inloopmomenten in de eigen kerkelijke context kunnen daarbij zeer helpend zijn.

Deze helpende hand wordt vaak al bereikt door de simpele vraag: 'En hoe is het nu met jou?' Deze vraag geeft tijd en ruimte voor de emotie van de mantelzorger in een situatie waarin de primaire aandacht, begrijpelijkerwijze, uitgaat naar de zorgbehoevende.

De kerkelijke werkgroep wordt aangeraden met de mantelzorger een rooster voor vervanging te maken, zodat de mantelzorger naar de inloop kan komen. Zo'n vervangingsrooster kan natuurlijk ook dienst doen, als een mantelzorger wil sporten of boodschappen doen.

Het is voor de mantelzorger belangrijk iets van werk of een sociale activiteit te behouden. Een mantelzorger blijft op die manier verbonden met zijn sociale netwerk. Dit is tevens gunstig om na de mantelzorgperiode het 'gewone' leven weer op te gaan nemen.

Veel verpleeg- en verzorgingshuizen organiseren maandelijks bijeenkomsten waarbij er een deskundige spreker aanwezig is en er gelegenheid is voor het stellen van vragen, discussie en uitwisselen van ervaringen. Zo nodig kan er voor gezelschap aan huis worden bemiddeld als degene voor wie thuis wordt gezorgd niet mee kan komen.

In het Alzheimercafé Amsterdam-Noord, was op 23 april 2013 een bijeenkomst met als thema 'geestelijke begeleiding bij dementie'. Een liefdevolle en zorgzame omgeving is belangrijk, niet alleen voor de mensen met dementie zelf, maar ook voor hun mantelzorgers. Geestelijke begeleiding kan helpen om in alle rust alles op een rijtje te zetten en hulp bieden aan mantelzorgers om zich staande te houden als het leven verandert. De geloofs- of levensovertuiging is daarbij van belang en de genodigde twee geestelijk verzorgers gingen daarop in.

Het Alzheimercafé Amsterdam Noord, De Die, Centrum voor verpleeghuiszorg. Vlnr: ds Trinus Hibma (PKN predikant), Marjo van Bergen (Humanistisch Verbond) en interviewster Iris van der Reijden.

SCHEPPING

De mens is niet overgeleverd aan het niets, hij is geschapen. Uit het bevrijdende optreden van de Heer God vloeit als het ware vanzelf voort dat hij de schepper is van de mens in het decor van hemel en aarde.

Omdat de mens beeld van God is, kan hij zorgzaam handelen, zoals God zorgzaam handelt. Omdat de mens beeld van God is, is elke mens een uitnodiging om hem te behandelen als een beeld van God. In het gelaat van de ander ontmoet je het gelaat van de Heer God.

zeven wijzen van spreken

Bij de schepping, zoals verhaald in Genesis 1:1-2:3, staat de mens centraal. De zorg van God gaat bij zijn scheppend handelen uit naar de mens. De mens wordt in een geordende wereld geplaatst. De woonplaats van de mens, de aarde, is geordend in dag en nacht, in het droge en de zee, in de regeling van de dagen en de seizoenen door zon en maan, in flora en fauna. Aantasting van deze orde is uitdrukking van de aantasting van de mens. De mens geldt als kroon op de schepping. Wanneer God besluit de mens te maken spreekt hij plechtig in een majesteitsmeervoud: 'Laten wij de mens maken, naar ons beeld, naar onze gelijkenis' (vers 26). Om dit maakwerk te beschrijven gebruikt het verhaal maar liefst driemaal achtereen het werkwoord 'scheppen': 'Toen schiep God de mens naar zijn beeld, naar de gelijkenis met God schiep hij hem, mannelijk en vrouwelijk schiep hij hen' (vers 27).

Van alles wat God schept, wordt alleen bij de mens gezegd dat hij naar Gods beeld geschapen is. Deze zegswijze staat tegenover de uitdrukking 'naar zijn soort', dat als een vast refrein klinkt bij de flora en fauna. Planten en bomen, landdieren, vogels en vissen, zij zijn gemaakt om de soort in stand te houden. Maar de mens is er niet omwille van de soort mens. De mens is een transcendent wezen, hij verwijst naar verder dan de grenzen van de mensensoort, hij is op God gericht. Omdat de mens beeld van God is, is de mens in Bijbels perspectief theomorf. De Bijbel stelt God niet als een mens voor, de Bijbel heeft dus geen antropomorf Godsbeeld, maar stelt de mens voor als op God gelijkend, theomorf. De mens is beeld van God. Omdat de mens theomorf is, kan de mens handelen zoals God. De oproep: 'Wees heilig, want ik ben heilig' (Leviticus 11:44.45; 19:2) doorspekt de wetgeving in de Tora van Mozes. Wat God kan, heilig zijn in zijn handelen, kan de mens op grond van zijn beeld zijn van God eveneens. Zoals God zorg kan geven aan zijn geschapen mens, kan de mens zorg geven aan zijn evenmens, die net als hij beeld van God is. In de Bergrede van Jezus klinkt daarom het refrein uit het boek Leviticus opnieuw: 'Wees dus volmaakt, zoals jullie hemelse Vader volmaakt is' (Matteüs 5:48).

De zondigheid van de mens tast niet zijn vermogen aan om beeld van God te zijn. Wanneer de mens na de oerzonde waarin zijn relatie met God (het eten van de door God verboden vrucht in Genesis 3) en zijn relatie met zijn medemens (het doden van zijn broeder in Gene-

sis 4) op het spel zijn gezet, opnieuw een kind ter wereld brengt, blijkt deze zoon via Adam eveneens beeld van God te zijn (Genesis 5:1-3). De mens kan geen beroep doen op zijn zondigheid zijn theomorfe vermogens van zorg geen invulling te hoeven geven.

Paulus leest het scheppingsverhaal christologisch. Als God de mens naar zijn beeld geschapen heeft, dan is de opgestane Heer het oerbeeld van de schepping: 'Hij is het beeld van de onzichtbare God, de eerstgeborene van heel de schepping, want in hem zijn alle dingen geschapen, in de hemel en op de aarde' (Kolossenzen 1:15-16). In Christus is het geschapen zijn naar het beeld van God bevestigd. Het voorbeeld dat Christus ons heeft nagelaten is uitvoerbaar door in zijn voetstappen te treden.

Omdat de mens beeld van God is, ziet de mens in zijn medemens het aangezicht van God. Wanneer aan Jezus gevraagd wordt wie er toegang heeft tot het Koninkrijk der hemelen, wijst hij vanzelfsprekend op de Tora van Mozes. Maar, zo houdt men Jezus voor, als men, door welke omstandigheid dan ook, tot een volk behoort dat deze Tora niet kent, wat dan? Jezus vertelt daarop het verhaal waarin de Mensenzoon, wanneer hij komt in heerlijkheid, de mensen van al die volkeren indeelt in twee groepen, zoals een herder indeling maakt in schapen en bokken (Matteüs 25:31-46). De ene groep, aan de rechterhand, blijkt van alles voor de Mensenzoon gedaan te hebben, zoals: hongerigen gevoed en dorstigen gespijzigd, naakten gekleed, gevangenen en zieken bezocht. Ze zijn meer dan welkom, deze onbekenden uit de volkeren. Ze hebben de Mensenzoon te eten gegeven en te drinken en dus zijn ze welkom in het Koninkrijk Gods. De andere groep blijkt niets voor de Mensenzoon gedaan te hebben. Zo hebben ze de Mensenzoon honger laten lijden en dorst, naakt, ziek en gevangen laten zijn. Degenen die niets gedaan hebben, die geen vinger hebben uitgestoken, hebben echter een excuus: wanneer hebben we u dan hongerig gezien en dorstig? Wanneer? Ze claimen het niet te weten, immers ze kennen de lering van Mozes niet, zijn onbekend met de God van Israël. Maar het excuus blijkt slechts een uitvlucht. Natuurlijk hadden ze de Mensenzoon kunnen herkennen, want wat je aan de geringsten doet, doe je aan de Mensenzoon. Degenen die wel voor de Mensenzoon hebben gezorgd, komen eigenlijk met dezelfde vraag. Ze wisten helemaal niet dat ze het goede aan de Mensenzoon vericht hebben. Wanneer hebben wij u hongerig gezien en dorstig? Ze kunnen het niet weten vanuit de lering van Mozes, maar blijken deze toch in praktijk gebracht te hebben. En Jezus legt uit: omdat zij dit alles gedaan hebben aan de geringsten. In de geringsten, immers geschapen naar Gods beeld, ontmoet je het gelaat van de Messias, in het gelaat van de ander ontwaar je het geheim van dé Ander, van de God van Israël.

Kortom: omdat de mens beeld van God is, kan hij zorgzaam handelen zoals God zorgzaam handelt en is tevens elke mens een uitnodiging om hem te behandelen als een beeld van God, want in het gelaat van de ander ontmoet je het gelaat van de Heer God.

Respijtzorg

Respijtzorg is tijdelijke overname van alle mantelzorgtaken, zodat de mantelzorger vrij heeft om andere dingen te doen. Even af en toe tijd voor jezelf nemen, klinkt zo vanzelfsprekend. Voor de mantelzorger is dat meestal niet eenvoudig te organiseren, omdat een ander de zorg moet overnemen. Het is belangrijk om te weten dat de zorg tijdelijk aan iemand wordt overdragen bij wie de zorg in goede handen is.

Gericht helpen kan op vele manieren, onder andere door te wijzen op het nut en de voordelen van respijtzorg en op de mogelijkheden voor overname en de financieringsmogelijkheden er van. De kerkelijke werkgroep kan helpen met zoeken naar dagopvang, zorgboerderijen, logeerhuizen en dergelijke.

De zorg kan thuis verleend worden, maar ook buitenshuis. Mensen die langdurig en intensief zorgen voor een ander lopen de kans overbelast te raken. Daardoor lopen ze het risico de zorg niet meer vol te kunnen houden en zelf gezondheidsklachten te krijgen. Meer dan 450.000 mantelzorgers zijn min of meer overbelast. Daarom is het belangrijk dat mantelzorgers af en toe even pauze kunnen nemen in de zorg. Door dit op tijd te doen en ook regelmatig tijd voor zichzelf te nemen, houden mantelzorgers de zorg langer vol. Respijtzorg kan voorkomen dat mensen overbelast raken.

Bij de meeste verzorgingshuizen kan tijdelijke opname van de hulpbehoevende worden geregeld als de mantelzorger voor een bepaalde periode uitvalt of het werk niet meer aankan.

Gericht helpen kan ook door bezwaren weg te nemen die mantelzorgers geneigd zijn te uiten tegen respijtzorg en de lijsten met aandachtspunten (checklists) te bekijken die bijvoorbeeld www.mezzo.nl heeft ontwikkeld voor overdragen van zorg:

- Algemene checklist voor de overname van de zorg.
- Checklist voor de overname van de zorg voor een partner.
- Checklist voor de overname van de zorg voor een kind.

Zie tevens www.respijtwijzer.nl voor meer informatie en respijtvoorziening.

Een ander, eigentijds, initiatief om het helpen van elkaar te organiseren en te vereenvoudigen is te vinden op de website www.WeHelpen.nl. WeHelpen maakt het eenvoudiger om de hulp tussen bekenden, familieleden en andere dierbaren te regelen via een gedeelde agenda, logboek en notitiepagina's. Daarnaast is het een marktplaats om hulp van (dan nog) onbekenden te accepteren.

Om balans te kunnen vinden of hervinden, worden in tal van plaatsen cursussen aangeboden. Een voorbeeld is de gratis cursus 'De Zorg de Baas' van het Centrum voor Mantelzorg Markant, bestaande uit zeven bijeenkomsten, die in verschillende stadsdelen in Amsterdam en Diemen wordt gegeven (www.markant.org).

Voor zorgvakanties is een aantal fondsen bereid om een tegemoetkoming te geven in de vakantiekosten. De voorwaarden en procedures verschillen per fonds. Meer hierover

op: www.zorghulpAtlas.nl/zorgvakanties/financiele-steun.

Om de zorg vol te kunnen houden, kunnen mensen deelnemen aan diaconale vakantie-weeken. Hetvakantiebureau.nl biedt deze weken als 50 jaar aan. Namens Kerk in Actie worden tegenwoordig deze vakantieweken georganiseerd voor personen die zelfstandig niet meer op vakantie kunnen gaan.

Hetvakantiebureau.nl komt voort uit het kerkelijk vakantiewerk van de Nederlandse Hervormde Kerk en van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Manager Mijndert Blanken vertelt enthousiast over zijn organisatie: "Mantelzorgers met een thuiswonende dementerende partner kunnen nu samen vakantie vieren in een van de vier accommodaties die voor deze vakantie-gasten worden gebruikt (Ermelo, Lunteren, Nunspeet of Mechelen). De zorg kunt u dan geheel overlaten aan vrijwilligers die ervaring hebben met dementerende mensen. U krijgt daardoor tijdens de vakantie-week de gelegenheid om te ontspannen of om er, alleen of samen met uw partner, op uit te gaan. Naast het uit handen nemen van de zorg, bieden onze vrijwilligers u ook een luisterend oor, wanneer u daar behoefte aan heeft. Bovendien kunt u zich door het uitwisselen van ervaringen met andere mantelzorgers gesteund en begrepen voelen."

Een ervaring met hetvakantiebureau.nl van de schoondochter van een mantelzorgster: "Afgelopen week hebben mijn schoonouders op Dennenheul vakantie mogen vieren. Voor mijn schoonmoeder was het een mooie, ook emotionele, ervaring. Door de gesprekken met de vrijwilligers en medemantelzorgers heeft zij nieuwe inzichten gekregen. Petje af voor de goede verzorging en de mentale begeleiding."

Een andere ervaring: "Onze ouders hebben kort voor het overlijden van onze moeder een geweldige vakantie-week in Lunteren beleefd. Zij hebben samen intens genoten van die week. Ze hebben samen nog aan de kerkdienst kunnen deelnemen, kunnen wandelen en fietsen met de rolstoel op de bakfiets. Dit was mogelijk dankzij de professionele maar vooral ook zo liefdevolle zorg van de vrijwilligers. Zij gaven onze moeder, wier gezondheid toen al flink broos en kwetsbaar was, de zorg die zij nodig had en ontzorgden tegelijk mijn vader die even van een deel van zijn mantelzorgtaken werd ontlast. Daardoor hadden zij een geweldige week samen."

HEB UW NAASTE LIEF

De naaste liefhebben, de Bijbel staat er even vol mee als met het liefhebben van God. Deze twee zijn immers aan elkaar gerelateerd: God is niet verkrijgbaar buiten de mens om, de mens niet buiten God om.

God en je naaste zijn betrokken in dezelfde liefde. Daardoor kan jij de naaste worden van de mens in nood. Zo is deze naaste geen object van zorg meer, maar wegwijzer naar Jeruzalem.

zeven wijzen van spreken

Wanneer aan Jezus de vraag gesteld wordt naar het grootste gebod, geeft hij dan ook een dubbel antwoord (Matteüs 22:34-40). Het ene dat men moet doen is de Heer God liefhebben, met heel je hart, met heel je wezen, met heel je verstand. Het andere is je medemens liefhebben. Deze twee vormen samen het hoogste gebod. Ze kunnen niet tegen elkaar uitgespeeld worden. Liefde is één. Het is één en dezelfde liefde dat het handelen van de mens zou moeten bepalen. Het antwoord van Jezus is geen eigen vinding. Oudtestamentische teksten, zoals Leviticus 19:18, koppelen het liefhebben van de naaste en het wezen van de Heer als jouw God reeds aan elkaar.

Het liefhebben van de naaste wordt nader ingekleurd met de uitdrukking 'als jezelf': heb je naaste lief als jezelf. Hiermee wordt aangeduid dat de naaste is zoals jijzelf bent. Hoe ben jij dan? Jij bent een bevrijde mens, je was immers in het slavenhuis Egypte, je werd onderdrukt en uitgebuit, maar je hebt bevrijding van Godswege mogen ervaren. Omdat jij weet hoe het is om slachtoffer te zijn en ook weet hoe heerlijk het is om bevrijd te worden, moet je je naaste liefhebben. Hij is zoals jij eens was. Heb je naaste dus lief zoals jezelf.

Maar wie is je naaste? Om die vraag te beantwoorden, vertelt Jezus een parabel, een verhaal met een dubbele bodem, over een man die op weg is van Jeruzalem naar Jericho (Lucas 10:25-37). De laatste etappe van het joodse volk tijdens hun tocht door de woestijn op weg naar het Beloofde Land is de route van Jericho naar Jeruzalem. Ook Jezus' laatste reis heeft Jeruzalem als einddoel. De man uit de gelijkenis bevindt zich weliswaar op die weg tussen Jericho en Jeruzalem, maar hij gaat wel de verkeerde kant op. Hij loopt van Jeruzalem naar Jericho; hij loopt dus weg van dat einddoel, weg van de stad Gods, weg van de stad van de Schriften. En dan valt hij in handen van rovers. Halfdood wordt hij achtergelaten. Hoe toevallig komt daar net een priester voorbij. Maar de priester gaat met een grote boog om de man heen. En, even later, komt er toevallig een Leviet, een diaken, voorbij. Maar ook de Leviet gaat met een grote boog om de man heen. Dan duikt er plots een Samaritaan op. Een Samaritaan, een niet-jood dus, een niet-wetgeleerde, iemand die niet thuis is in Jeruzalem, zoals een priester en een Leviet dat wel zijn. Hij bevindt zich niet eens op die beroemde weg! Laat staan dat hij de verkeerde of goede kant op loopt. Hij kruist gewoon toevallig het pad van de gewonde man... en ontfermt zich over hem.

Daarmee is de gelijkenis verteld. Nu de toepassing. Daartoe stelt Jezus de wetgeleerde de vraag: 'Wie van deze drie is de naaste geworden van de man die in handen van rovers is gevallen?' Het is heel belangrijk te wijzen op wat Jezus hier eigenlijk vraagt. Jezus vraagt niet: 'Wie was de naaste van die priester?' Evenmin vraagt Jezus: 'Wie was de naaste van die Leviet?' Neen, Jezus vraagt wie de naaste geworden is van deze door rovers overvallen man. Het antwoord luidt dan ook: 'Die hem barmhartigheid betoond heeft.'

De naaste blijkt niet object te zijn, maar subject. Jezus kijkt vanuit de ogen van de in elkaar geslagen man. Het slachtoffer is niet je naaste, maar het slachtoffer blijkt een naaste te hebben. De mens in nood spreekt je aan, of je dat nu wilt of niet; en als je zijn roep beantwoordt, dan word je zijn naaste. Juist daarmee houdt de mens in nood je op de goede weg en in de juiste richting.

Kortom: God en je naaste zijn betrokken in dezelfde liefde die van een mens uitgaat, daarvoor kan jij de naaste worden van de mens in nood en wordt deze van object van zorg tot wegwijzer naar Jeruzalem.

De barmhartige Samaritaan

Praktische ondersteuning

Met enige praktische aanvullende ondersteuning kunnen veel ouderen, mensen met een functiebeperking en chronisch zieken lang zelfstandig blijven wonen. Het gaat bij die ondersteuning vaak om zaken die regelmatig, bijvoorbeeld eens per week, spelen: de administratie doen, de zware boodschappen bij de supermarkt halen. Ook aan incidentele zaken kan hier gedacht worden: een of andere klus die in huis even gedaan moet worden. Andere mogelijkheden: schuldhulpmaatje worden ten behoeve van een mantelzorger, of een keer op de (klein)kinderen passen. Kerken kunnen in het kerkblad over de praktische ondersteuning voor mantelzorgers melding maken. Er zijn vast wel kerkleden die bereid zijn een keer iets praktisch te doen voor een mantelzorger. Of misschien wel met een vaste regelmaat. Ook kunnen kerken mantelzorgers attenderen op allerlei ondersteuningsmogelijkheden die er zijn.

Door langdurige ziekte neemt de kans op financiële problemen toe. Soms kunnen mensen wegens gebrek aan inkomsten de kosten van een behandeling of zorgverlening niet meer opbrengen. De komende jaren kunnen er problemen ontstaan door nieuwe berekeningen van de eigen bijdragen en het niet meer vergoeden van eenvoudige vormen van zorg. Begin 2013 is dit gebleken bij de berekening van de eigen bijdragen van mensen in een verpleeghuis met vermogen. Als het eigen huis al enige jaren geleden is verlaten, maar nog niet verkocht en geen liquide middelen beschikbaar zijn, kunnen er problemen rijzen. Lokale kerken kunnen in sommige gevallen een passende regeling treffen voor hun kerkleden. Wanneer iemand echter in

een schuldsituatie terechtgekomen is, of dreigt te komen, is schuldhulp een begaanbare weg.

Schuldhulpmaatjes zijn getrainde vrijwilligers. Kerken en lokale andere organisaties werken in dit project eensgezind samen om mensen die moeite hebben met hun financiële administratie, te helpen. Die hulp kan preventief zijn, maar ook ondersteuning bieden aan mensen die een traject van schuldhulp doorlopen. Bovendien wordt nazorg gegeven wanneer de schuldhulp is afgerond. De vicieuze cirkel van onmacht, schaamte, schuld, angst en wanhoop kan door tussenkomst van een schuldhulpmaatje worden doorbroken. Om schuldhulpmaatje te kunnen worden, moet de vrijwilliger een bewijs van goed gedrag kunnen overleggen. Daarna krijgt de vrijwilliger een driedaagse training, waarin onder andere wordt geoefend met zaken als administreren en budgetteren, hoe je daarover in gesprek gaat met de cliënt en hoe de praktijk van schuldhulpverlening in elkaar zit. Jaarlijkse terugkomdagen en contacten met medemaatjes en de lokale coördinator houden de kennis op peil. Meer informatie is te vinden op www.schuldhulpmaatje.nl en de helpdesk www.uitdeschulden.nu.

De behoefte aan schuldhulpverlening is door de economische crisis sterk toegenomen. Kerken hebben de taak in hun nabije omgeving eveneens open te staan om deze hulp aan te kunnen bieden. Zeker voor mensen die ook met gezondheidsproblemen kampen, is de kans op het ontstaan van financiële problemen groot.

Gerard Bouwman, projectcoördinator 'Schuldhulp Op Maat', vertelt: "In het voorjaar van 2011 heeft de Vincentius-vereniging Groenlo, in samenspraak met de Parochiële Caritas, het initiatief genomen tot de oprichting van een werkgroep Schuldhulpmaatje. Aanleiding was het feit dat steeds meer mensen met schulden aanklopten om hulp. Landelijk opereert al langer Schuldhulpmaatje Nederland. De werkgroep in de gemeenten Oost Gelre en Berkelland werkt nauw samen met de landelijke vereniging. De werkgroep heeft dit jaar haar naam omgedoopt in 'Schuldhulp Op Maat', afgekort SOM. De band met de kerken bestaat met name door de deelname van een (rooms-katholieke) pastor in de werkgroep. Ik heb niet de indruk dat veel vrijwilligers nauw betrokken zijn bij een kerkgemeenschap. Veelal hoor ik de opmerking: 'Dit werk is onze kerk'. Door perspublicaties hebben we de afgelopen maanden dertig aanmeldingen gehad om schuldhulpmaatje te worden. Momenteel hebben we 25 opgeleide vrijwilligers en de vraag naar hulp is zo groot, dat we proberen nog vijftien nieuwe vrijwilligers te selecteren."

Men kan ook voor ondersteuning aansluiting zoeken bij een organisatie als WonenPlus, die projecten als 'Wonen Zonder Zorgen' en 'Lang leve thuis' ondersteunt. WonenPlus biedt een lokaal aanbod van praktische diensten en persoonlijke ondersteuning, uitgevoerd door vrijwilligers. WonenPlus heeft

consulenten in dienst ter ondersteuning van de vrijwilligers. Per gemeente verschillen de diensten, van boodschappen doen tot beweegprojecten, van de inrichting van wijksteunpunten tot gezellig samen eten. Er zijn veel regionale WonenPlus-organisaties, bijvoorbeeld in Noord-Holland (www.wonenplusnoordholland.nl). Ruim 2500 vrijwilligers helpen jaarlijks met klusjes, hand- en spandiensten, tuinonderhoud, boodschappen, vervoer, contact en ontmoeting.

Op www.WeHelpen.nl staan slimme functies voor het vinden en verbinden, organiseren en delen van hulp, aangevuld met gerichte informatie aan hulpverleners en hulpbehoevenden.

Bij vragen specifiek over het persoonsgebonden budget of wat nieuwe maatregelen betekenen, kan men terecht bij Per Saldo, de belangenvereniging van mensen met een persoonsgebonden budget. Per Saldo organiseert ook cursussen en bijeenkomsten. Tijdens de cursussen wordt antwoord gegeven op vragen als:

- Welke begeleiding mag wel en niet ingekocht worden met een persoonsgebonden budget?
- Hoe kan ik me goed voorbereiden op een (her)indicatie van mijn kind?
- Hoe kan ik een familielid inhuren als zorgverlener?

Meer informatie op de website www.pgb.nl.

Mantelzorgcompliment

Het is belangrijk voor degene die wordt verzorgd om het mantelzorgcompliment aan te vragen voor de mantelzorger, omdat dan een hogere belastingvrijstelling kan gelden als de verzorgde persoon overlijdt. Iedere inwonende mantelzorger die langdurig voor iemand zorgt met AWBZ-indicaties *persoonlijke verzorging en/of begeleiding thuis* komt voor het compliment in aanmerking. Het mantelzorgcompliment is in 2013 een bedrag van € 200 per jaar. Als voor de mantelzorgers het compliment niet is aangevraagd in het laatste jaar voor overlijden van degene voor wie is gezorgd (bijvoorbeeld voor een dochter die voor haar vader of voor een kleinzoon die voor zijn grootmoeder zorgde), komt die mantelzorger niet in aanmerking voor een belastingvrijstelling tot ruim € 600.000 over de erfenis. De vrijstelling voor de mantelzorger die geen partner is, is zonder mantelzorgcompliment veel lager. In 2013 voor kinderen en kleinkinderen: € 19.535. De Sociale Verzekeringsbank (SVB) betaalt het mantelzorgcompliment uit. De zorgvrager moet door het Centrum Indicatiestelling Zorg (CIZ) of door Bureau Jeugdzorg zijn geïndiceerd voor langdurige, extramurale AWBZ-zorg. Zie voor meer informatie www.svb.nl.

Het ontvangen van het mantelzorgcompliment wordt steeds vaker gebruikt als een bewijsstuk voor het verlenen van mantelzorg bij organisaties en instanties die aanvullende regelingen of diensten verlenen. Er wordt door de indicatiesteller niet altijd geverifieerd of de zorg daadwerkelijk, in welke mate en door wie, wordt verleend. Een ander probleem met het mantelzorgcompliment als 'bewijsstuk' is dat een zorgvrager vaak meer-

dere mantelzorgers heeft, maar slechts één van hen mag voordragen voor het compliment. De andere mantelzorgers kunnen dan niet aantonen dat zij mantelzorgtaken verrichten.

Daarentegen kunnen mantelzorgers die zorgen voor mensen met een intramurale indicatie en nog op de wachtlijst staan, geen mantelzorgcompliment ontvangen. Met een intramurale indicatie wordt verondersteld dat de verzorgde reeds 24-uurs zorg ontvangt, terwijl juist deze mantelzorgers vaak voor langere tijd zware zorg geven en hebben gegeven. Ook zij kunnen geen gebruik maken van (andere) regelingen die zich baseren op het ontvangen van het mantelzorgcompliment.

De komende jaren zullen belangrijke veranderingen in de indicatiestelling gaan plaats vinden. Met vragen over de indicatie kunnen terecht bij het Centrum Indicatiestelling Zorg (CIZ), bij Bureau Jeugdzorg of bij Mezzo, de landelijke vereniging voor mantelzorgers en vrijwilligerszorg. Meer informatie op www.centrummantelzorg.nl.

Door gerichte mantelzorg blijft verpleeghuiszorg beschikbaar voor wie dat echt nodig heeft.

GEMEENSCHAP DER GELOVIGEN

De Bijbel is voorzichtig met het woordje 'ik'. Eigenlijk is er maar één die het woord 'ik' probleemloos in de mond kan nemen: de Heer God. Hij is de enige die als volwaardige persoon zich op deze wijze kan manifesteren.

De mens als meervoud en de geloofsgemeenschap als een gemeenschap van broeders en zusters banen de weg naar vanzelfsprekende zorg voor elkaar.

Daarentegen heeft de Bijbel een voorkeur voor 'wij'. De mens is geen eenling, geen individu, los verkrijgbaar van andere mensen. De mens is in wezen meervoud. Bij de schepping wordt dit reeds zichtbaar. Zodra de mens geschapen is, wordt in het meervoud over hem gesproken: 'naar Gods beeld schiep hij hem, mannelijk en vrouwelijk schiep hij hen en God zegende hen' (Genesis 1:27).

zeven wijzen van spreken

Het eerste dat de Bijbel 'niet goed' noemt, is het alleen zijn van de mens (Genesis 2:18). Na het refrein in het scheppingsverhaal dat God steeds ziet dat het geschapene goed is, ja zelfs heel goed, is dit een opvallende constatering. God besluit de existentiële eenzaamheid van de mens op te heffen. De dierenwereld blijkt niet het antwoord, zelfs niet wanneer het aan de mens is om de dieren hun namen te geven: hun bestemming is geen aan de mens gelijkwaardige. Wat voor de mens immers nodig is in de ogen van God, is een hulp 'als tegenover hem' (Genesis 2:18). Dat is niet zoiets als een hulpje die bij hem past, alsof God ook een stofzuiger had kunnen maken of een naaimachine, maar een echte partner: iemand die tegenover hem staat en hem aan kan kijken, in communicatie met hem kan treden, en die zo tot wederzijdse hulp wordt. Deze hulp kan daarom alleen uit de mens zelf genomen worden. In een diepe oerslaap maakt God uit de zijde van de mens diens tegenover. Het geheim van de schepping van de mens tot meervoud is aan de mens onttrokken. Door de partner van de mens, wordt de mens allereerst tot vrouw en daarom ook tot man. Zij zijn op elkaar betrokken. Maar het tegenover heeft ook een dubbele klank: wanneer de communicatie ontaardt, verwordt de mens tot elkaars vijand.

De Paulinische traditie interpreteert ook dit scheppingsverhaal christologisch. Zoals de mens meervoud is en man en vrouw op elkaar betrokken zijn, zo zijn Jezus Christus en de kerk, dat zijn lichaam is, op elkaar betrokken (Efeziërs 5:29-32). Gelijk Christus om de kerk geeft, moeten echtgenoten en kinderen, ja alle mensen onderling op elkaar betrokken zijn en van elkaar houden. Mens is meervoud betekent een gemeenschap van gelovigen in Jezus Christus.

Paulus gebruikt daarvoor de uitdrukking 'lichaam van Christus'. We zijn gezamenlijk één lichaam in Christus (Romeinen 12:4-5). Meer nog, wij zijn het éne lichaam inclusief Jezus

als hoofd van dat lichaam: samen met Jezus de Christus als hoofd zijn wij allemaal ledematen van het éne lichaam, dat wij gezamenlijk met het hoofd vormen (1 Korintiërs 12). Paulus vindt zich dan ook op als dat éne lichaam niet erkend wordt in de viering van de maaltijd (1 Korintiërs 11:17-34). Als je samen maaltijd viert, maar het ene lid gaat met honger naar huis, terwijl het andere lid wel voldoende te eten heeft, is er iets fundamenteels fout. Wie veel te eten heeft, dient zorg te hebben voor wie te weinig te eten heeft en aldus zijn brood te delen met de armen. Dan wordt concreet zichtbaar wat het Lichaam van Christus betekent. Wie zo het lichaam van Christus onderscheidt, zal zich geen oordeel eten, wanneer hij de maaltijd des Heren meeviert.

Op een andere wijze wordt de voorrang die de Bijbel geeft aan 'wij' boven 'ik' zichtbaar in het gebed dat Jezus zijn leerlingen leert in de Bergrede, het Onzevader (Matteüs 6:9b-13). Als volgeling van Jezus kan je niet bidden 'geef mij mijn dagelijks brood'. Jezus' gebed luidt: 'geef ons ons dagelijks brood'. God wordt immers aangesproken met 'onze Vader', niet met 'mijn Vader'.

De aanspreekvorm 'onze Vader' heeft verregaande consequenties. Omdat het bezittelijk voornaamwoord 'onze' gebruikt is, houdt dat in dat God meerdere kinderen heeft. God noch de gaven die men van hem af wil smeken, zijn te claimen door één persoon; zij komen toe aan alle kinderen. Wegens het feit dat jij 'vader' zegt tegen God, gelijk al zijn kinderen dat doen, worden al deze kinderen tot jouw broeders en zusters. Door het Onzevader als gebed wordt de ander, die reeds je medemens is, bovendien tot jouw broeder en zuster.

Omdat ieder mens in wezen je broeder en zuster is, zijn alle mensen gelijk. De geloofsgemeenschap kent geen ontologische verschillen tussen haar leden. Hier klinkt het ideaal van Psalm 133 door: 'Hoe goed is het, hoe heerlijk als broeders ook samen te wonen'. Deze goedheid gaat in de Psalm hand in hand met de zegen van de Heer. De jonge kerk beschrijft, tot tweemaal toe, daarom haar ideale gemeenschap als broeders en zusters die zorg hebben voor elkaar, waar eenieder ontvangt, wat hij nodig heeft (Handelingen 2:41-47; 4:32-35). Maar de kerk is nog niet volmaakt, want dat ene ontbreekt in de beschrijving: dat men ook samenwoont. De geloofsgemeenschap blijft zichzelf verstaan als een gemeenschap onderweg.

Kortom: de mens als meervoud, de geloofsgemeenschap als broeders en zusters, de eenheid in het lichaam met het hoofd Jezus Christus banen de weg naar vanzelfsprekende zorg voor elkaar.

Deelname kerken en de Wmo

De lokale samenleving is een vanzelfsprekende omgeving voor het barmhartigheids-werk van de kerk. De plaatselijke kerken kunnen een actieve aanvulling en invulling van kerkelijke steun geven aan de uitvoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) via een kerkelijke afgevaardigde in de Wmo-raad. De ervaring van de kerken met diaconaal werk kan in gebundelde vorm via de vertegenwoordiging namens alle kerken in de plaatselijke Wmo-raad leiden tot het geven van nuttige en zinvolle adviezen aan de plaatselijke gemeente.

Mantelzorgers zijn er bij gebaat als zij weten dat de kerken door hun vertegenwoordiging in de Wmo-raad hun belangen behartigen. Bovendien kan de kerkelijke diaconie mantelzorgers sneller wijzen op actuele ontwikkelingen binnen de Wmo.

Het doel van de op 1 januari 2007 ingevoerde Wet maatschappelijke ondersteuning is: meedoen. Iedere burger moet bij voorkeur zelfstandig kunnen leven en actief kunnen meedoen in de samenleving, jong of oud, ook als je een beperking hebt. Voor een deel is dat de eigen verantwoordelijkheid van mensen en voor een deel het resultaat van de solidariteit tussen mensen. Wie onvoldoende tot meedoen in staat is, kan een beroep doen op de Wmo. De Wmo is dus gebaseerd op drie uitgangspunten:

- Mensen zorgen voor zichzelf en voor anderen. Zij vragen en leveren 'gebruikelijke zorg' in hun eigen directe omgeving.
- Mensen doen een beroep op hun omgeving, zoals familie, vrienden, burens, vrijwilligers (mantelzorgers dus), als zij zichzelf niet meer kunnen redden en de gebruikelijke zorg daarvoor onvoldoende is.

- Als het met aanvullende mantelzorg en vrijwilligerswerk ook niet meer lukt, kunnen zij een beroep doen op de overheid voor aanvullende voorzieningen die het mogelijk maken dat zij toch kunnen meedoen in de samenleving.

In Nederland zijn de gemeenten verantwoordelijk voor de uitvoering van de wet. Er is per gemeente één Wmo-loket waarbij de burgers met vragen op het gebied van zorg, welzijn en wonen terecht kunnen. De taak van de gemeente is, naast het verstrekken van algemene en individuele voorzieningen, onder andere te zorgen voor ondersteuning van de mantelzorg en het vrijwilligerswerk. De gemeente stelt bovendien de hoogte van de eigen bijdragen voor de verschillende voorzieningen vast en regelt de indicatiestelling. De gemeente heeft veel beleidsvrijheid en maakt voor de uitvoering van de wet elke vier jaar een beleidsplan. De gemeente is verplicht dat te doen in samenspraak met de burgers, in het bijzonder de burgers om wie het gaat en hun (belangen)organisaties. De meeste gemeenten hebben daarvoor een Wmo-raad.

De doelgroepen die ondersteuning via de Wmo nodig hebben bij participatie en zorg, staan in de diaconale traditie van de kerken hoog op de agenda. De kerken verlenen aan ouderen, dak- en thuislozen, mensen met lage inkomens en mensen met beperkingen (vrijwillige) zorg en spannen zich ervoor in dat deze mensen in de samenleving kunnen meedoen. De kerken kunnen op een heel eigen manier deze traditie inbrengen door te participeren in de Wmo-raad en zo hun profetische stem in de maatschappij laten horen.

Roel Winkel, die in de Wmo-raad van de gemeente Hoogeveen zit, spreekt over de kerkelijke betrokkenheid bij deze raad: "Aanvankelijk waren de kerken niet betrokken bij de Wmo-raad in Hoogeveen. Later is, op initiatief van CDA en CU in de gemeenteraad, in de Wmo-raad een cluster 'levensbeschouwelijke instellingen' in het leven geroepen. De kerken hebben onderling twee personen aangewezen om deze plaatsen te bezetten. Wij verdelen het werk in werkgroepen waarin men zitting kan nemen, waaronder een werkgroep Mantelzorg. Als levensbeschouwelijke instellingen organiseren we tweemaal per jaar een bijeenkomst waarin de Wmo-raadsleden verslag doen van hun werk in de Wmo-raad. Het verslag van de werkzaamheden van de cluster 'levensbeschouwelijke instellingen' wordt in vele diaconieën besproken.

Vanaf het begin van de Wmo vonden we vanuit de diaconie, dat hier een taak lag voor de kerken. Wat is de opzet van de Wmo? Meedoen in de maatschappij. En wie hebben daar het meeste moeite mee? Eigenlijk de mensen van wie de Bijbel ook al spreekt: de weduwe en de wees, de arme en de verdrukte. Het is dus in feite gewoon een Bijbelse opdracht. Er wordt in de kerk veel, zelfs heel veel, aan liefdadigheid gedaan, maar vaak alleen voor eigen groep. Door honger en armoede in het buitenland is het buitenlandse diaconaat behoorlijk sterk. De plaatselijke nood is vaak veel minder in beeld. Ik vind het van belang dat de kerkmensen ook de naasten in hun eigen omgeving gaan zien. Maar er zijn nu wel veel beslissingen genomen waarvan ik zeg: dit zijn christelijke beslissingen. En dat zijn dan heel gewone dingen zoals betaalbare huishoudelijke hulp, een dagvoorziening voor daklozen, het op de kaart zetten van mantelzorg. Eigenlijk zie ik het als mijn grootste taak, te laten zien wat er mis is in de maatschappij. Dus hebben we in onze kerk een avond gehad over de mantelzorg, hebben we de diaconie voorgelicht over de voedselbank. En we werken nu samen met de gemeente in het schuldhulptraject. Bovendien gaan we als kerken steeds meer samenwerken op elk diaconaal terrein."

Voor mantelzorgers die deelnemen aan de arbeidsmarkt bestaan specifieke mogelijkheden om zorgverlof op te nemen van het werk. Mantelzorg vraagt daarbij vaak om extra flexibiliteit van werkgevers en organisaties. Het is belangrijk dat mantelzorgers worden ondersteund en de ruimte krijgen. Zorg voor werknemers kan als onderdeel van maatschappelijk verantwoord ondernemen worden gezien.

In het kerkelijk spreken over mantelzorg moet de christelijke visie op zorg centraal staan. Vele theologische aanknopingspunten zijn er om de christelijke visie op de naaste en de aandacht voor elkaar te vertolken. Bij deze vertolking behoort echter eveneens dat er gewezen moet worden op realistische grenzen voor de mantelzorg. Problemen in de professionele zorg mogen niet afgeschoven worden op de mantelzorger. De mantelzorger is geen vervanger daarvan. Daarentegen kan, juist vanuit de overheid, de mantelzorger de ruimte krijgen om in de eigen concrete situatie mantelzorg aan te kunnen bieden en, waar nodig, aanvulling of vervanging te krijgen van professionele hulpverleners.

Aandacht voor de naaste

DE PROFETISCHE STEM

Het profetisme is binnen Israël de tegenstem van de in Bijbelse ogen ontaardende monarchie. De Bijbel oordeelt hard over de vele koningen. Zij beschouwt het tijdvak van de monarchie, na de ideale aanvang met David en Salomo, als een opeenvolging van crises, die van kwaad tot erger gaan. Eerst scheurt het ideale Davidische rijk onder koning Rechabeam, de zoon van Salomo, in twee rijken uiteen: het Noordrijk Israël en het Zuidrijk Juda. Later raken deze twee koninkrijken, broederrijken in wezen, zelfs met elkaar in oorlog. De volgende stap in de neergang is de inname van Samaria, de hoofdstad van het Noordrijk Israël, door de Assyrische legers. Het Noordrijk verdwijnt van de kaart en de bevolking wordt in ballingschap weggevoerd. Deze ballingschap wordt de Assyrische ballingschap genoemd. Zij duurt tot de dag van vandaag; van de in ballingschap weggevoerden is nooit meer iets vernomen. Uiteindelijk culmineert deze neergang van de monarchie in de inname van Jeruzalem en de verwoesting van de tempel door de Babylonische legers. Nu verdwijnt ook het Zuidrijk en wordt de bevolking in ballingschap afgevoerd. Deze ballingschap heet de Babylonische ballingschap. Dat zij niet duurt tot de dag van vandaag is een Godswonder. De profeten hebben hier met hun tegenstem een belangrijke rol gespeeld.

Zorg bieden is de voortgezette uitdrukking van de profetische stem tegen een falende maatschappij.

Deze tegenstem maakt de kritiek op de falende monarchie hoorbaar. Ook de sociale kritiek is daarvan onderdeel. Het verschil tussen arm en rijk groeide in de tijd van de monarchie tot een diepe kloof. In de Bijbel zijn daarom de woorden 'arm' en 'rijk' nooit als beschrijvende categorieën bedoeld. Het zijn daarentegen steeds ethisch geladen begrippen. Een arme is verarmd, arm gemaakt, en wel door zijn broeders. Een rijke is iemand die zich verrijkt heeft, rijk geworden is ten koste van anderen, zijn broeders (zo bijvoorbeeld in Amos 8:4-7). Wanneer, na de Babylonische ballingschap, het profetisme uitdooft, blijft deze zienswijze bewaard. Ook in nieuwtestamentische teksten klinkt zij op. De rijken hebben zich alleen maar vetgemest voor de dag van de slachting (Jacobus 5:1-6).

Als vaste groep van aandacht aan de kant van de armen noemt het profetisme de wezen en weduwen. Kinderen zonder ouders zijn kansloos in de toenmalige maatschappij, vrouwen zonder kostwinner hebben het niet veel beter. Wie komt er voor hen op? Jesaja 1:23 ziet de zorg voor wezen en weduwen verdwijnen achter het gedrocht van de corruptie: 'jullie vorsten zijn opstandelingen en metgezellen van dieven, ieder van hen is belust op geschenken en jaagt beloningen na, aan de wees doen zij geen recht en de rechtszaak van de weduwe vindt bij hen geen gehoor'.

Tegen deze achtergrond is het niet verbazingwekkend dat ook Jezus' zorg uitgaat in het bijzonder naar wezen en weduwen. Een beroemd verhaal gaat over de jongeling van Naïn (Lucas 7:11-17). Er wordt een jonge man begraven. Hij wordt de stad uitgedragen, weg uit de mensengemeenschap. Hij is enig kind van zijn moeder, die bovendien weduwe is. Zij staat nu alleen, helemaal alleen. Wie zal er nu nog voor haar zorgen? Tegelijkertijd komt Jezus ten tonele om de stad, de mensengemeenschap, in te gaan. In deze tegenbeweging overschrijdt Jezus de grens tussen leven en dood door de baar aan te raken en roept de dode jongeling op tot opstandig. En de dode komt overeind, herneemt het leven, begint te spreken en treedt dus in communicatie met de mensenwereld. En Jezus geeft hem aan de moeder terug.

De evangelist sluit echter zijn verhaal af met een verrassende zin 'dit verhaal over hem verspreidde zich in heel Judea en in heel de omgeving'. Wie is die 'hem'? In het Nederlands kunnen we de betekenis beïnvloeden door het met een hoofdletter te schrijven, want dan is het Jezus, of met een kleine letter, want dan is de jongeling bedoeld. Maar het oorspronkelijke Grieks laat beide opties open. Vlak voor deze slotzin heeft de menigte gereageerd met de vaststelling dat een groot profeet onder hen is opgestaan. Maar ook dat is ambigu. Jezus is natuurlijk een groot profeet, maar binnen het verhaal is niet Jezus, maar de jonge man opgestaan. De evangelist laat op deze wijze Jezus en de jongeling ineenvloeien. In de zorg die Jezus biedt, worden hij en de jongeling samen tot de opgestane, samen tot de grote profeet.

Kortom: zorg bieden is de voortgezette uitdrukking van de profetische stem tegen een fallende maatschappij.

Toerusten kerkelijke vrijwilligers

Een kerkelijke gemeenschap kan de eigen bezoekgroepen en diaconale vrijwilligers ook toerusten om steun aan mantelzorgers te verlenen. Daarbij kan zij gebruik maken van de deskundigheid van het Steunpunt Mantelzorg. De consulent mantelzorg in de lokale gemeente kan dan bijvoorbeeld een inleiding houden over de praktische vragen rond mantelzorg en de activiteiten van het steunpunt. Een pastor of kerkenraadslid of andere kerkelijke medewerker kan vervolgens ingaan op de vraag hoe je bij huisbezoeken ook oog kunt hebben voor het verhaal van de mantelzorger. Hoe men daarbij niet alleen de aandacht richt op degene die ziek is, maar ook op degene die de zieke verzorgt. Hoe houdt die het vol?

Twee soorten gespreksthema's kunnen hierbij een rol spelen:

- Het eerste gespreksthema betreft geloofszaken, zoals:
 - * Zorg als centrale waarde in het christendom.
 - * Geloof als bron van kracht om de zorg als een vanzelfsprekendheid te geven.
 - * Moed om dat vol te houden.
- Het tweede gespreksonderwerp betreft de worsteling met de grenzen aan het zorgen:
 - * De vraag naar loslaten en overgeven.
 - * De grens tussen wat medisch mogelijk is en menselijk wenselijk.

Toerustingbijeenkomsten waarin deze vragen centraal staan, vormen een wezenlijke ondersteuning voor mantelzorgers en voor degenen die met deze mantelzorgers in contact komen.

Op macroniveau opereert bijvoorbeeld Reliëf, de christelijke vereniging van zorgaanbieders, die samen wensen op te komen voor zingeving. Van Reliëf zijn zo'n 250 zorginstellingen lid. Ook individuele personen kunnen lid worden van Reliëf. Reliëf geeft ondersteuning in de vorm van bijeenkomsten en congressen. Daarnaast worden ook cursussen aangeboden over ethiek, levensvragen en supervisie.

In gesprek met Reliëf zegt directeur Thijs Tromp: “Bij zorg gaat het om naastenliefde. De basis van de zorg is de nabije, primaire zorg, die familie, vrienden, buren elkaar verlenen. Dus niet: eerst de overheid en de mantelzorger als noodoplossing of het vullen van gaten waar de overheid zich terugtrekt. Dat is de zaak van de verkeerde kant benaderen. De basis van zorg is de persoonlijke zorg. Daarbij komt professionele zorg. Niet andersom.” En verder: “De motivatie van professionele zorgverleners ligt daar. Zorgverleners dreigen af te haken, omdat ze in een op efficiency gerichte omgeving niet meer kunnen functioneren op de manier die hun voor ogen stond toen ze hun roeping volgden. Goede zorg begint bij de primaire zorgrelatie, die gekenmerkt moet zijn door aandacht, verantwoordelijkheid en liefde. Vanuit de primaire zorgrelatie moet je gaan nadenken over de wijze waarop je dergelijke zorg op een efficiënte en doelmatige manier kunt inzetten.” Voorts spreekt hij over de kerken: “Kerken kunnen een rol hebben in het woorden geven aan de mensen die vaak veel tijd en energie steken in nabije zorg en die dat op een vanzelfsprekende manier doen, maar soms wel met grote offers.”

Zijn wij niet allen broeders en zusters? (Deel illustratie 'Broeders' van Henk Pietersma, uit 'De goedheid op mijn tong gelegd'.)

ONTMOETING EN GASTVRIJHEID

God en mensen kunnen elkaar ontmoeten. In de Bijbel krijgt deze ontmoeting op verschillende wijzen vorm. Het draagbare heiligdom, dat door de woestijn door het volk van God megedragen wordt, is een ontmoetingsplaats en heet 'tent der samenkomst'. In Jeruzalem wordt deze functie voortgezet in het stenen gebouw van de tempel.

Zorg staat altijd in het kader van ontmoeting en gastvrijheid, die de ander ruimte geeft.

zeven wijzen van spreken

De horens van het altaar hebben daarbij een speciale functie. Zij geven de mens een vrijplaats in zijn nood of schuld. In Psalm 18 wordt God bezongen als een hoorn van redding. Wie tot hem vlucht, wordt bevrijd van de banden van de dood die hem benauwen. Hij ervaart de tempel als een vrijplaats, waar hij vrij wordt van wat hem belast en angstig maakt. Ook bij de jonge Samuël gaan ontmoeting en tempel hand in hand (1 Samuël 3). Samuël, door zijn moeder afgebeden van God, heeft de zorg voor de oude priester Eli in het heiligdom te Silo. Wanneer hij de roepstem hoort, haast hij zich naar Eli, totdat hij ervaart dat door deze betrokkenheid op zijn oudere medemens heen God hem roept.

Als Lucas wil vertellen over de komst van Jezus Christus, schildert hij die met allerlei verhalen van ontmoeting. Hij verhaalt hoe God door middel van zijn boodschappers mensen ontmoet, maar ook hoe mensen elkaar ontmoeten. In een eerste verhaal gaat het over de ontmoeting tussen de bode van de Heer en Zacharias in het heiligdom van de Heer. In een tweede verhaal ontpint zich de ontmoeting tussen Gods boodschapper Gabriël en Maria. De komst van de Christus wordt bij Lucas echter ook getekend door mensen die op hun beurt ook overgaan tot ontmoeting met elkaar (Lucas 1:39-56). Direct nadat de engel Gabriël Maria ontmoet en haar de zwangerschap van de Zoon van de Allerhoogste aangekondigd heeft, reist Maria naar haar nicht Elisabet. De ontmoeting met de engel beweegt Maria tot ontmoeting met Elisabet. Beide vrouwen, beiden zwanger, delen met elkaar de vreugde van de ontmoeting. En dan gebeurt er iets bijzonders: in de ontmoeting vindt nog een ontmoeting plaats. In de ontmoeting van Maria met Elisabeth, ontmoeten ook Jezus en Johannes de Doper elkaar. Ontmoeting is altijd ontmoeting in het kwadraat. En Maria blijft vol zorg bij haar nicht tot zij haar zwangerschap voldragen heeft.

Wegens het belang van ontmoeting hecht de Bijbel eveneens grote waarde aan gastvrijheid. Wanneer de mensen onderling ontspreken, wordt dit in de Bijbel daarom vaak verhaald als een aantasting van de gastvrijheid, in Bijbelse voorstellingen soms gepaard gaande met seksueel misbruik. Sodom en Gomorra zijn daarvan een voorbeeld (Genesis 19:1-29). Terwijl Lot de boodschappers van God gastvrijheid aanbiedt en hen met zijn zorg voor eten en overnachting omringt, tracht de hele verdere bevolking, van jong tot oud, deze gastvrijheid te frustreren. Zij omsingelen het huis van Lot en eisen de onbekende gasten op

voor hun eigen seksueel genot. De doodsheid van de stad wordt bevestigd door zijn vernietiging van de kant van God.

Gods gastvrijheid steekt hier schril tegen af. Psalm 23 weet: 'Ik mag steeds terugkeren tot het huis van de Heer voor de duur van mijn dagen'. God biedt telkens opnieuw gastvrijheid aan en schenkt de psalmist een warm welkom, zelfs wanneer hij door het dal van de doodsschaduw moet trekken.

Ook Jezus wordt als Messias herkend juist aan zijn gastvrijheid. Als in Johannes 1:35-43 twee van de leerlingen van de Doper achter Jezus aangaan en hem de vraag stellen, waar hij verblijft, luidt het gastvrije antwoord: 'Kom en zie'. Na deze gastvrijheid weet Andreas, die een van deze leerlingen was, zijn broeder Simon te verzekeren dat de Messias gevonden is. De eretitel 'Messias' valt in het Johannesevangelie eerst dan wanneer de gastvrijheid geproefd is. Want aan de gastvrijheid herken je de Messias. Aan de gastvrijheid is daarom ook de volgeling van de Messias herkenbaar.

Kortom: zorg staat altijd in het kader van ontmoeting en gastvrijheid, die de ander ruimte geeft.

'Ik had dorst, en u gaf me te drinken.'

Levenseinde

Een ladder verbindt aarde en hemel, belichaamt het reikhalzen naar datgene dat hoger is dan het menselijke.
(Armando, Amersfoort)

Wanneer mantelzorg niet meer toereikend is en de hulpbehoevende terminaal, is een hospice een uitkomst. Vele plaatsen in Nederland hebben een dergelijk zorghuis, waar in een huiselijke sfeer de laatste fase van het leven in rust en met aandacht geleefd kan worden.

De kerkelijke betrokkenheid bij een hospice kan via verschillende lijnen lopen.

- De plaatselijke kerkelijke gemeenschap kan goede contacten met een hospice onderhouden. Voor een hospice is het aangenaam te weten dat men voor geestelijke zorg bij de lokale kerk kan aankloppen. Medewerkers van een hospice hebben, meer nog dan in andere zorginstellingen, aandacht voor de geestelijke behoeften van mensen en hun omgeving in een terminale fase.
- Een hospice heeft veelal veel vrijwilligers, die met hart en ziel betrokken zijn bij hun werk. Waar deze vrijwilligers kerkleden zijn, is het raadzaam dat hun ervaringen ook aan de plaatselijke geloofsgemeenschap ten goede komen. Zij kunnen over hun inzet en belevingen vertellen in bijvoorbeeld catechesegroepen. VPTZ Nederland is de landelijke vereniging van organisaties voor vrijwillige palliatieve terminale zorg, thuis of in hospices. Samen met de mantelzorgers doen de vrijwilligers wat gedaan moet worden in deze bijzondere en onzekere periode.

Een voorbeeld van een hospice is het St. Jacobshospice in Den Haag. Het Jacobshospice is gevestigd in een herenhuis. Het stemmige gebouw biedt onderdak aan zes geoutilleerde kamers voor gastbewoners. Het hospice werd in 1996 opgericht op basis van rooms-katholieke uitgangspunten. Sinds 2003 heeft het huis een oecumenisch karakter. Het Jacobshospice biedt een thuis aan mensen die nog maar kort te leven hebben. Annemarie van Veldhuizen, algemeen coördinator van het hospice, vertelt: "Er is in de loop der jaren veel ervaring opgebouwd in de begeleiding van bewoners die palliatieve zorg nodig hebben. Een zorg die alles te maken heeft met het verzachten van het lijden. Op menselijke maat wordt er liefdevolle zorg en aandacht gegeven. Het Jacobshospice biedt de gastbewoners privacy en ruimte om hun angsten, zorgen en wensen te bespreken met een professioneel team van artsen, verpleegkundigen, vrijwilligers en coördinatoren. Zij vormen met elkaar de professionele, goedzittende mantel rondom de gastbewoner. De families en vrienden, de eerste schil van mantelzorgers, van de gastbewoner ervaren verlichting bij het proces van loslaten en afscheid nemen. De families en vrienden krijgen alle ruimte om er te zijn voor hun dierbaren. Zij ervaren het hospice, ondanks de pijn van het uit handen geven, als een mantel om hen heen geslagen." Annemarie van Veldhuizen geeft aan dat er ook een taak weggelegd kan zijn voor lokale kerken. Zij kunnen financiële ondersteuning bieden, maar zijn vaak ook de plaats waar vrijwilligers vandaan komen. De vele vrijwilligers nemen in het hospice een centrale plaats in. Zij staan, net als de familie en vrienden, dicht bij de bewoner en kunnen zo ook uitgroeien tot vertrouwenspersonen van de bewoner.

ZIEKEN ZALVEN

In de Bijbel wordt God nergens voorgesteld als zender van ziekten. Sterker, het boek Job gaat in zijn geheel te keer tegen het onrecht van het lijden. Job besluit God voor het gerecht te dagen, maar ziet daar uiteindelijk vanaf. Wanneer God tot hem spreekt, begrijpt hij dat God juist aan zijn kant staat en, met hem, zich wil keren tégen de chaotische machten die lijden en dood zaaien. De God van Israël geeft geen onrechtvaardig lijden. Hij keert zich ertegen, met Job.

De Bijbelse aandacht voor zieken is groot en plaatst de zieken in het centrum van de gelovige gemeenschap door hen te verbinden met Jezus de Gezalfde.

zeven wijzen van spreken

Tegen deze achtergrond is de handeling van het zalven van zieken in nieuwtestamentische teksten mede te verstaan. De zalving verbindt de zieke met de Gezalfde, de Christus. Zoals Jezus heeft moeten lijden en in de school van het lijden gehoorzaamheid heeft geleerd, zo gaat door de zalving de zieke op Christus gelijken. De leerlingen handelen al zo bij de stage die ze lopen, wanneer Jezus hen twee aan twee uitzendt (Marcus 6:7-13). Ze krijgen de opdracht rond te trekken en de onreine geesten uit te drijven. En deze opdracht voeren ze keurig uit: ze trekken rond en drijven onreine geesten uit. Maar in hun creativiteit doen de uitgezonden leerlingen nog een derde ding: ze zalven zieken en genezen hen. Leerlingen van Jezus worden blijkbaar herkend aan hun aandacht voor de zieken. Als Paulus aanspoelt op Malta, is het eerste dat hij doet de ernstig zieke vader van Plubius genezen door hem, zoals bij een geestgave, de handen op te leggen. Daarna geneest Paulus zo'n beetje het hele eiland (Handelingen 28:1-10).

In de gemeente van Jakobus is deze lijn uitgewerkt tot een eigen ritueel, waarover Jakobus 5:14-15 spreekt: 'Is er iemand bij u ziek? Laat hij dan de presbyters van de gemeente tot zich roepen, opdat zij over hem een gebed uitspreken en hem met olie zalven in de Naam van de Heer, en het gelovige gebed zal de zieke redden en de Heer zal hem oprichten, en als hij zonden heeft gedaan, zal hem vergiffenis geschonken worden.' De Jakobustekst spreekt niet over beter worden en gezondheid, maar gebruikt juist woorden die aan het Paasgebeuren van Jezus Christus refereren: redden en oprichten. De zorg van de gemeente betekent hier dat de geloofsgemeenschap, waar een situatie dreigt dat men af komt te staan van het Paasmysterie, de aanwezigheid daarvan juist onderstreept. Door het gelovige gebed wordt dit bewerkt, door de zalving wordt de Gezalfde aangeduid. In deze zorg staat niet de dood centraal, ook niet de ziekte, maar de zieke en wel als gelovige, als deelgenoot binnen de gemeente, als deelhebber aan het Paasgebeuren.

Kortom: de Bijbelse aandacht voor zieken is groot en plaatst hen in het centrum van de gelovige gemeenschap door hen te verbinden aan Jezus de Gezalfde.

Discussievragen gespreksgroepen

1. Doen kerken voldoende aan zorg? Doet uw plaatselijke kerkgemeenschap genoeg op dit terrein? Wie zouden er in welke omstandigheden meer kunnen doen aan zorg?
2. Spreken de kerken voldoende over zorg? Spreekt uw plaatselijke kerkgemeenschap genoeg over dit terrein? Wie zouden er in welke omstandigheden meer kunnen spreken over zorg?
3. Hoe beïnvloedt uw Godsbeeld uw zorg en aandacht voor de naasten (zoals mantelzorgers)? Welke eigenschappen die u aansporen tot daden van zorg heeft de Bijbelse God?
4. Hoe beïnvloedt uw mensbeeld uw zorg en aandacht voor de naasten (zoals mantelzorgers)? Welke eigenschappen dicht de Bijbel de mens toe waardoor de mens aangespoord wordt tot daden van zorg?
5. Wat betekenen, naast zieken en hulpbehoevenden, mantelzorgers voor de plaatselijke diaconie van uw kerkgemeenschap? Welke ontmoetingsruimte biedt uw kerkgemeenschap hun aan? Welke liturgische plek is er voor hen binnen uw kerkgemeenschap?
6. Bent u bereid boodschappen te doen voor een mantelzorger, of wat kluswerk, of een ontspanningsavond voor hen te organiseren, of voor bloemen te zorgen op de dag van de mantelzorg? Bij welk initiatief zou u betrokken willen zijn?
7. Met welke andere kerkgemeenschappen zou uw plaatselijke kerk kunnen samenwerken als het om zorg voor de naaste gaat? Wat levert dit op voor de oecumene ter plekke?

De Raad van Kerken wil graag uw mening over deze brochure vernemen. Wat heeft u in de brochure aangesproken? Welke bijdrage heeft de brochure geleverd aan de daden en woorden van uw plaatselijke kerkgemeenschap?

Uw reactie kunt u mailen naar rvk@raadvankerken.nl onder vermelding van 'reactie brochure Mantelzorg'.

Betrekken van alle generaties bij de zorg voor elkaar

Overzicht van enige relevante websites

Actuele informatie

www.zorghulpAtlas.nl (wegwijzer voor mensen met een chronische ziekte of beperking, ouderen, mantelzorgers, zorg- en hulpverleners en met beknopte overzichten van de wettelijke veranderingen)

www.zorgvisie.nl (site met steeds de actuele informatie voor allerlei regelingen in de zorg)

site.zorgportaal.nl (site met actuele informatie voor professionals en belangstellenden)

abonneren.rijksoverheid.nl/subscriptions (via deze website kan men zich abonneren op de nieuwsbrieven van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport)

Algemene informatie

www.actiz.nl (organisatie van zorgondernemers)

www.cvz.nl (College voor zorgverzekeringen)

www.invoeringwmo.nl (informatie van ministerie van VWS over de Wmo)

www.kerkenwmo.nl (christelijke vrijwilligers die doorverwijzen naar zorginformatie)

www.klik.org (nieuws voor verstandelijk gehandicaptenzorg)

www.mezzo.nl (voor informatie, advies en praktische steun)

www.naar-keuze.nl (belangenorganisatie voor ouders/ familie van mensen met PGB)

www.nivel.nl (Nederlands instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg)

www.npcf.nl (Nederlandse Patiënten Consumenten Federatie: samenwerkingsverband van patiënten- en consumentenorganisaties)

www.olcea.nl (zorgorganisatie voor Syrisch Orthodoxe, Turkse, Armeense, Hindoestaanse, Indonesische en Irakese doelgroepen)

www.ontmoetinginlevensvragen.nl (Centrum voor Ontmoeting in Levensvragen, COiL, richt zich op geestelijk welzijn en zingeving, zet een netwerk van vrijwilligers op en biedt scholing aan)

www.relief.nl (christelijke vereniging van zorgaanbieders)

www.rijksoverheid.nl (voor regelgeving, o.a. verlofregelingen)

www.rvz.net (Raad voor de Volksgezondheid & Zorg)

www.skipt.nl (nieuws over zorg)

www.svb.nl (Sociale VerzekeringsBank, mantelzorgcompliment)

www.thomashuizen.nl (kleinschalige tehuizen voor verstandelijk gehandicapten vanaf 18 jaar met PGB)

www.vng.nl (Vereniging van Nederlandse Gemeenten)

www.wrr.nl (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid)

www.WeHelpen.nl (functies voor het vinden, organiseren en delen van hulp, aangevuld met gerichte informatie aan hulpverleners en hulpbehoevenden)

www.zorgmarkt.net (netwerk ondernemen in de zorg)

www.zorgkaartnederland.nl (onafhankelijke overzicht van het zorgaanbod in Nederland en referentieplatform voor consumentenervaringen in de gezondheidszorg)

Mensen met een chronische ziekte of lichamelijke beperking

www.allestoegankelijk.nl (voorbeelden, tips over toegankelijkheid)

www.alzheimer-nederland.nl

www.bekijkhetnuchter.nl (alcohol- en drugsvoorlichting voor mensen met een lichte verstandelijke beperking)

www.ciz.nl (Centrum Indicatiestelling Zorg)

www.cg-raad.nl (Chronisch zieken en Gehandicapten Raad Nederland)

www.ditkoningskind.nl (landelijke vereniging voor christenen met een beperking)

www.hetcak.nl (Centraal Administratie Kantoor, belast met de berekening en incassering van de eigen bijdragen voor de AWBZ en de Wmo)

www.kerkenhandicap.nl (informatie over theologie en handicap)

www.kombeterbinnen.nl (interkerkelijke stichting voor het verbeteren van de toegankelijkheid van kerkgebouwen)

www.mee.nl (MEE is de opvolger van de vroegere Sociaal Pedagogische Diensten)

www.meerkosten.nl (informatie over regelingen om (zorg)meerkosten te compenseren)

www.meldjezorg.nl (initiatief van het Landelijk Platform GGz over stigmatisering)

www.naar-keuze.nl (belangenorganisatie voor ouders/familie van mensen met een beperking die een Persoons Gebonden Budget, PGB, hebben)

www.persaldohulpguids.nl (overzicht professionele aanbieders van PGB-zorg en begeleiding)

www.pgb.nl (website van Per Saldo, belangenvereniging van mensen met een Persoons Gebonden Budget)

www.pgb-plein.nl (digitaal plein voor vragen over een Persoons Gebonden Budget)

www.programmavcp.nl (voor een inclusieve samenleving)

www.regelhulp.nl (wegwijzer van overheid naar zorg en ondersteuning)

Mensen met een verstandelijke beperking

www.kansplus.nl (belangenorganisatie voor mensen met een verstandelijke beperking)

www.LFB.nu (door en voor mensen met een verstandelijke beperking)

www.platformvg.nl (koepel voor belangenbehartiging van mensen met een verstandelijke beperking)

www.sggd.nl (Samen Geloven? Gewoon Doen)

www.sien.nl (voorheen www.philadelphiasupport.nl)

Overige informatie

www.hetvakantiebureau.nl (respijtvakantie)

www.markant.org (centrum voor mantelzorg)

www.respijtwijzer.nl (informatie respijtoorziening)

www.schuldhulpmaatje.nl en www.uitdeschulden.nu

www.wonenplusnoordholland.nl (WonenPlus)

www.zorgbelang-noordholland.nl (deze site leidt ook naar andere instellingen)

(zie ook: Wmo-informatiemap Kerk in Actie, november 2012)